

”אמור לי ואשכח,

למד אותי ואזכור,

שתף אותי ואלמד”

בנאמין פרנקלין

מודל העבודה של תכנית חינוכית קהילתית 'מקומי בטבע'

מנהיגות נוער וצעירים בתחומי שמירת טבע ומורשת

מהדורה ראשונה

כתיבה: שרון גולן הרשקוביץ

אגף חינוך וקהילה

נובמבר 2016 / כסלו תשע"ו

הקדמה

לפני כשלוש שנים התבקשתי להוביל את כתיבת **חזון שיתוף הציבור** ברשות. כחלק מהתהליך למדתי והעמקתי בנושא רחב זה, נחשפתי לדעות ולרעיונות של אנשים ממגוון מקצועות הרשות בתחום ולקחתי הלאה איתי את רוח הדברים, את העקרונות והקווים המנחים לעשייה בתחום הקהילה.

היבט נוסף של שיתוף הציבור הוא **שיתוף פנים ארגוני**. מהיכרותי עם הארגון שלנו ואופן התנהלותו, ברור לי ששיתוף ציבור העובדים בתהליך הוא בסיס להצלחה. תכנית 'מקומי בטבע' נולדה לאור התובנות הללו, תוך שיתוף מלא של צוות מהמחוי"ת.

'**הכפלה חברתית**' היא העצמה של תכנית טובה ואיכותית ושכפולה מתוך הבנה שגם להיקף הפעילות ולכמות יש חשיבות. כדי לעשות 'הכפלה חברתית' יש לזקק מהתכנית את המטרות והמרכיבים שמהווים את הליבה שלה, ולהכיר בשונות של הקהילות השונות בהן היא פועלת. בכתיבת חוברת זו השתמשתי במבנה מודל 'הכפלה חברתית' תוך הגדרת מרכיבי הליבה של תכנית 'מקומי בטבע' ומתן מקום למרכיבים משתנים ('רכים') שיאפשרו התאמתה לכל קהילה ולכל אתר.

בשנה החולפת זכיתי להצטרף ל**פורום מנהלי התנדבות** בהובלת ארגון הג'וינט. למדתי על תכניות מתנדבים כפי שהן מתקיימות בארגונים אחרים, למדתי על גלגול חייו של המתנדב, צרכיו ועוד. מודל 'מקומי בטבע' משלב בתוכו תוצרים של צוות מובילות התוכניות במחוי"ת, המבוססים על מאגרי הידע של צוות הג'וינט.

את תכנית 'מקומי בטבע' ליוותה השנה **תכנית הערכה** של מכון 'דו-עת'. זוהי הערכה מעצבת, שאחת ממטרותיה היא יצירת כלים לעבודה משותפת בתחום ההערכה, בשיתוף צוות ממרכזי החינוך וההסברה. גם תוצרים אלה משולבים בחוברת.

עבורי הייתה זו שנה מעצימה ואף מרגשת מבחינה מקצועית, ולא רק בגלל התכניות היפות שצמחו בשטח. **קבוצת העמיתות** – נשות צוות חינוך והסברה שהובילו את התכניות במרחבים השונים, היוותה קבוצה מקצועית, שכל אחת מהחברות בה הגיעה אליה ממרחב אחר, עם ניסיון ורקע שונים. יחד הצלחנו לקיים למידה משותפת, להעצים את התכניות ולייצר כלים חדשים שכולי תקווה שייעשה בהם שימוש גם בעתיד.

ועל כל אלה – תודה לכם:

לרשות, על האפשרות והאמון להובלת צוות חזון שיתוף הציבור,

לניר שריג ועדי בן דוד, שלימדו אותי את שיטת 'ההכפלה החברתית'

למירב לוי וצוות ההדרכה של הג'וינט, שקיבלו אותי לפורום מנהלי ההתנדבות

וכמובן, לצוות 'העמיתות' - תודה לכל אחת ואחת מכן על חלקכן בתהליך, על השיתוף ועל האירוח במרחבי הפעילות שלכן.

לרעיה שורקי, מנהלת חטיבת קהל וקהילה, על ההערות המועילות

ולאורי ארליך, מנהל אגף חינוך וקהילה – שאפשר (ועודנו...) את הכל,

מתוך חזון רשות הטבע והגנים לשיתוף הציבור, כפי שאושר בשנת 2015 ע"י מליאת הרשות:

"הרשות פועלת לחיזוק השותפות עם הציבור לשם העצמת השמירה על ערכי הטבע, הנוף והמורשת בארץ ישראל, תוך פיתוח תחושת שייכות והזדהות של כלל האזרחים והתושבים עם ערכים אלו ובתוך כך, גם העצמת הציבור של עם ישראל לארצו".

משפט חזון זה ממצב את מקומו של האדם כשותף מרכזי לרשות הטבע והגנים בשמירת ערכי הטבע, הנוף והמורשת. המילה "הציבור" מהווה הגדרה רחבה מאד. ישנו ציבור נושאי (למשל ציבור הצפרים בישראל) וישנו ציבור גיאוגרפי - תושבים קהילות, מקומות עבודה.

שמורות הטבע והגנים הלאומיים מכילים בתוכם מגוון רחב של ערכי טבע ומורשת, וגם תושבים וקהילות החיים בסמיכות לערכים אלה. מכאן, ששיתוף ציבור התושבים הינו חלק מהותי בעבודת המרחב. מנהלי המרחבים אמורים להוביל ההחלטה מיהן הקהילות שראוי ונדרש לעבוד איתן, על מנת לקדם שמירת טבע ומורשת במרחב.

מטרת החוברת: הגדרת רציונאל, מסגרת ומודל לפעילות קהילתית עם בני נוער והצעת ארגון כלים לביצוע איכותי ומקצועי של פעילות זו.

החוברת נכתבה על התכנית הקהילתית 'מקומי בטבע', המתמקדת בבני נוער וצעירים, אולם ניתן להתאים את הכלים המוצעים בה לתכניות קהילה נוספות.

החוברת מיועדת לכם, העוסקים בקהילה במרחבים: מנהלי המרחבים, המובילים את שיתוף ציבור התושבים והקהילות במרחב שלכם, מנהלי מרכזי החינוך וההסברה ורכזי הקהילה, לכם חלק חשוב במיפוי ה'שחקנים בקהילה, בביסוס הקשרים עמה וביצירת שיתופי פעולה בהתאם ליעדי המרחב.

לחוברת שני חלקים: חלק א', המציג את התיאוריה, הרציונל לעשייה הקהילתית והשותפים הקיימים מתוך עובדי הרשות ומקרב הקהילה, וחלק ב', המכיל כלים מעשיים לבניית תכנית קהילתית ולהוצאתה אל הפועל.

תוכן

5.....	פרק א' – הפרק התיאורטי
5.....	1. רקע ורציונל
5.....	תמצית המודל
5.....	תיאור הצורך
6.....	מטרת המודל
6.....	הנחות עבודה
7.....	תשומות
8.....	2. מערכת ההפעלה – ליבת מסמך האפיון
8.....	א. שחקנים עיקריים
9.....	ב. מבנה ארגוני של המודל
9.....	ג. עקרונות פעולה של המודל
10.....	ד. העשייה
11.....	ה. תכנים
12.....	ו. תהליכים
13.....	פרק ב' : כלים מעשיים לבניית תכנית
13.....	3. מודל לוגי לתוכנית 'מקומי בטבע'
15.....	4. מיפוי פעילות קיימת וקודמת בקהילה
17.....	5. מיפוי השותפים לתכנית
20.....	6. מסגרת מוצעת לחישוב עלויות לקבוצה
22.....	7. הגדרות תפקיד
22.....	א. הגדרת תפקיד למתנדב – מקומי בטבע
24.....	ב. הגדרת תפקיד לרכז הנוער מטעם הקהילה
25.....	ג. הגדרת תפקיד למתנדב מקומי בטבע מבוגר מהקהילה
25.....	ד. הגדרת תפקיד בסיסית לרכז קהילה רט"ג :
27.....	8. טבלת מעקב לתכנית נוער מעורב
28.....	9. שאלוני הערכה לבני הנוער המשתתפים בתכנית
31.....	10. מסמך לחתימה של מנהלי הקהילה והמממ"רים
33.....	11. כלים נוספים העומדים לרשותנו
33.....	12. מקורות :

שם המודל:

מנהיגות נוער לשמירת טבע, נוף ומורשת

פרק א' – הפרק התיאורטי

1. רקע ורציונל

רשות הטבע והגנים הגדירה בחזון שלה לתחום החינוך והקהילה (2014) כי "קהילות הסמוכות לשמורות וגנים שותפות בשמירת טבע, נוף ומורשת. אנשי חינוך, תלמידים, בני נוער, חיילים ומבוגרים מקהילות אלו בפרט, ומרחבי הארץ בכלל, מעורבים ושומרים על סביבתם הטבעית ומורשתם התרבותית, תומכים בפעולות הרשות ומתנהגים בשמורות הטבע, בגנים הלאומיים ובאשר ילכו בדרך ארץ."

לרטי"ג אחריות מתוקף חוק על שמירת ערכי טבע נוף ומורשת בישראל. היא פועלת במגוון כלים לממש אחריותה זו, בהם תכנון, אכיפה ופיקוח, ניטור ומחקר, חינוך והסברה, הדרכה ואירועים ערכיים באתרים, פיתוח קשרים ארוכי טווח עם קהילות.

המודל המוצג מיושם בשטח בכמה תכניות, בהן קבוצות נוער מקומי בטבע, קבוצות מנהיגות של אורטוב ועוד.

תמצית המודל

קבוצות מנהיגות של בני נוער וצעירים יכירו את מסרי רט"ג, יהיו בעצמם שומרי טבע ומורשת ופיצו את המסרים הלאה למעגלים נוספים בקהילותיהם.

תיאור הצורך

הרחבת מעגלי השותפים להתנהלות בטבע בדרך ארץ ולשמירת טבע, נוף ומורשת.

הצורך בשיתוף גורמים מובילים בציבור בשמירת טבע ומורשת נובע משני מניעים מרכזיים: מניע מעשי – כך ניתן להגדיל את העשייה בשטח, ואת העברת המסרים למעגלים נוספים בקהילה, וכן מניע ערכי – רטי"ג היא רשות לאומית והערכים שהופקדו באחריותה הינם נחלת הכלל, כלומר שייכים לציבור, ועל כן יש לשתפו בשמירה עליהם.

בני הנוער והצעירים נבחרו כקהל יעד מוביל מכמה סיבות: הם אזרחי העתיד, חשיפתם לערכי הטבע והמורשת לחשיבות השמירה עליהם והתנסותם האישית בפעילות שמירת טבע חשובות לשמירתו גם לשנים הבאות. מבחינה מעשית, בני הנוער חברים בהתארגנויות שונות שיכולות להוות מסגרת לקבוצות מנהיגות, בהן תנועות נוער, קבוצות

נעורים בישובים קטנים, מתנ"סים ברשויות מקומיות, מכינות קדם צבאיות ומכינות לבוגרי צבא, בתי ספר המובילים בשנה וחצי האחרונות את התכני למעורבות חברתית של משרד החינוך המחברת בין ביה"ס לבין הקהילה וכו'. התארגנויות אלה מהוות עבורנו בסיס לשותפות ולהפעלת הנערים. מבחינה קהילתית, מסגרות אלה, שפועלות לרוב כחלק מהחינוך הבלתי-פורמאלי, מחוברות לקהילה ויכולות לעבות את מעגלי השותפים ברמות השונות בקרב קהילות הסמוכות לשמורות וגנים.

מטרת המודל

מטרת העל: חיבור בני הנוער להבנת הצורך בשמירת טבע ומורשת ומתן כלים מעשיים להעברת המסרים לקבוצות שלהם.

מטרות משנה:

בכל תכנית יש להגדיר את מטרות המשנה המשמעותיות והרלוונטיות. למשל:

- חיזוק הקשר בין בני הנוער לבין השמורה או הגן הסמוכים.
- בוגרי התכנית יהוו שגרירים של רט"ג בקהילה.
- הקבוצה תסייע בשימור, פיתוח וניהול שוטף של השמורה עפ"י צורך.

הנחות עבודה

- כדי להגיע **למסה קריטית** של אנשים שמסרי רט"ג יגיעו אליהם, לא ניתן להסתפק בעובדי הארגון, יש צורך בשיתוף גורמים בציבור.
- בני הנוער והצעירים **אינם קהל היעד היחיד** עמו רט"ג תשאף לפעול בקהילה. נפעל בקהילה גם עם גורמי שלטון, בתי ספר, עמותות וארגונים חברתיים, מבוגרים ועוד. חשוב לפרט מי עוד..
- קבוצות המנהיגות יוקמו באזורים גיאוגרפיים הסמוכים **לגנים לאומיים ושמורות טבע**.
- לכל קבוצת בני נוער יש **גורם מארגן** (למשל רכז נוער, מדריך מתנ"ס) שהוא שותף חשוב והכרחי להצלחת התכנית. קבוצות המנהיגות והגורם המארגן בקהילה הם סוכני שינוי עבור רט"ג.
- **המניע** המרכזי של סוכני השינוי הוא הרחבת רעיונות ומתן תוכן נוסף לפעילות קיימת שלהם. לעיתים יהיה גם מניע אישי של קירבה ואהבה לטבע ולמורשת, אך לא בהכרח.

- העבודה צריכה להיעשות עם **שני המעגלים** : סוכני השינוי הם קהל היעד המרכזי, ומשתתפי הקבוצות הם קהל היעד המשני.
- על מנת לחבר את סוכני השינוי ואת קהל החניכים שלהם לתכני רט"ג קיים יתרון בחיבור התכנים/מציאת מכנה משותף **לעולמות התוכן מהם מגיעים** סוכני השינוי והחניכים.
- **התכנים** צריכים להיות מזוקקים ופשוטים כדי שבני הנוער או הגורם המארגן בקבוצה, שאינם אנשי מקצוע בתחומי העיסוק של רט"ג, יוכלו להבין אותם ולהתחבר אליהם.
- ככל שסוכני השינוי יצטרכו להשקיע פחות בבניה ופיתוח של הפעילויות, קיים סיכוי גבוה יותר שהם יעבירו אותן, ובהלימה גבוהה יותר למטרות של רט"ג. לכן יש צורך בהכנת חומרים כתובים לשימוש סוכני השינוי.
- סוכני השינוי יוכלו לקחת את הכלים שקיבלו וליישם אותם בהמשך עם קהלי יעד נוספים. המשמעות לכך היא מחד – הרחבה נוספת של מעגלי השפעה, ומאידך – פעילות שנעשית ללא שליטה של רט"ג.

תשומות

- ניהול מקצועי ברמה הארצית –
  - פיתוח ובניית מודלים לעבודה
  - קשר עם הגורמים החיצוניים לארגון ברמה הארצית
  - הכשרת מנהלי הקהילה בשטח ומתן ייעוץ לגורמי השטח בעת הצורך,
  - גיוס תקציב ותרומות
  - פיתוח תוכן : מערכי הדרכה מתאימים להעברה ע"י אנשים שאינם מדריכי רט"ג הכוללים תוכן, רעיונות להפעלה, עזרי הדרכה.
- מנהלי תכניות קהילה במרחבים – כל מרכז חינוך והסברה ייתן מענה לפעילות המתקיימת במרחב לפי סדרי העדיפות שקבע מנהל המרחב שלו וישמש גורם מקשר עם האנשים המקומיים של הארגונים האחרים.

2. מערכת ההפעלה – ליבת מסמך האפיון

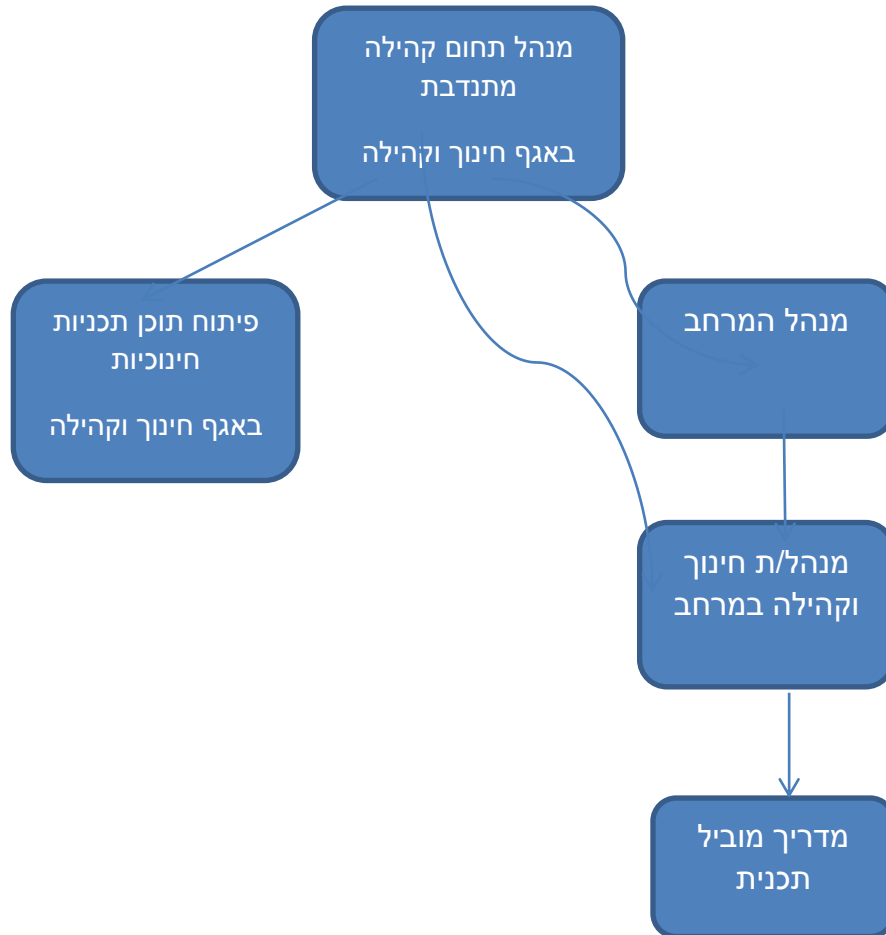
א. שחקנים עיקריים

- ניהול מקצועי ברמה הארצית – מנהל/ת תחום קהילה מתנדבת ברט"ג
- פיתוח תוכן וערכות הדרכה : איש/אשת מקצוע שיוביל את כתיבת התכנים והתאמתם לקבוצות הנוער, וירכז ההנחיה מול רכזי הקהילה במרחבים. יפעל בסיוע צוות תוכן מקרב המחוי"ת לקביעת תכנים מתאימים ופעילות.
- מנהל המרחב המגדירים סדרי עדיפות וצרכים לעבודה עם קהילה במרחב עליו הם אמונים, והמנהלים את הקשר בין מנהל המחוי"ה, מנהל השטח והקהילה.
- מנהלי מרכזי חינוך והסברה שבשטחם הפעילות מתקיימת
- רכז קהילה או מדריך מוביל שמשולב בהנחיה בשטח (תלוי במבנה הארגוני של המחוי"ה).
- מנהל השטח : מנהל גן לאומי/שמורת טבע, או פקח שהעשייה בשטח אמורה לענות על צרכיו ונדרש ממנו לשתף פעולה.
- יחידה לפיתוח משאבים, חסויות וקשרי חוץ ברט"ג – סיוע בגיוס משאבים כספיים לתכניות.
- שותפים – הגוף השותף, משתנה מפרויקט לפרויקט. בכל מקרה, יש תמיד צורך בהתאמה של הפעילות לצרכי השותפים וליכולות של קהלי היעד
- בתוך מעגל השותפים נמצאים מובילי השינוי שהם המפתח להצלחת הפרויקט. חיבור למניעים שלהם יקדם הצלחה.
- משתתפים – התלמידים, קבוצות בני הנוער.

ב. מבנה ארגוני של המודל - מערך קשרי הגומלין של היחידות ובעלי התפקידים בתוך רט"ג.

החץ המעוגל מציג מערכת יחסים של הנחיה, והחץ הישר מציג היררכיה ניהולית.

ג. עקרונות פעולה של המודל

- פעילות ארוכת טווח ולא הדרכה חד פעמית.
- עיקר הפעילות היא עשייה של המשתתפים – כלומר מובילי השינוי.
- פעילות העונה על מניעי שמירת הטבע והמורשת של המרחב, כפי שהוגדרו ע"י מנהל המרחב.
- התוכנית כוללת העשרה למשתתפים בנושאים רט"גיים. יש חשיבות להתאמת התוכן לאזור הגיאוגרפי ולקהל היעד.
- יש גורם מארגן מקומי, שאינו רט"גי, השותף לתכנית. עם זאת, לעיתים לא ניתן למצוא בקהילות היעד שותף מקומי מלא. במקרה זה עלינו לשקול האם בכל זאת מקיימים את התכנית. המשמעות היא גם בהיתכנות ההשפעה על מעגלים נוספים בקהילה וגם בהיבט התקציבי, מכיוון שבמקרים אלו בד"כ המדריך פוגש

את הקבוצה בתדירות גבוהה יותר ועוסק גם בגיבוש הקבוצה וגם ביצירת קשרים עם גורמים בקהילה.

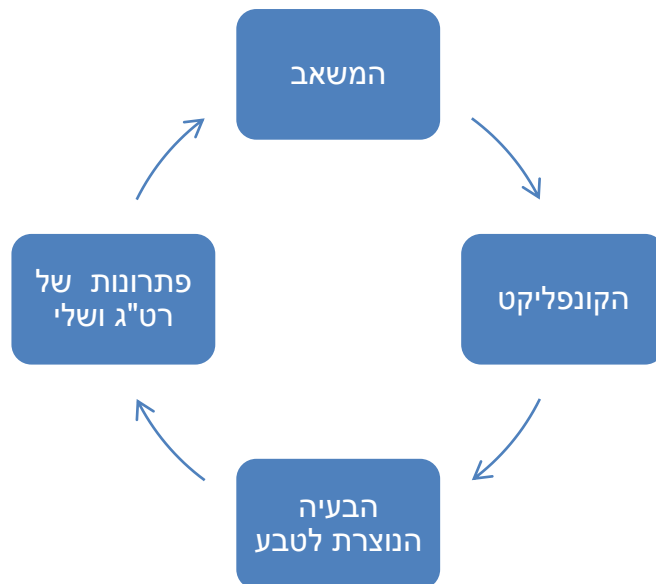
- הפעילות מתקיימת **בתדירות** קבועה וידועה מראש, פועלים לפי תכנית.
- בניית התוכנית תיעשה **בשיתוף** עם הגורם המקומי, ותכלול מטרות ויעדים הן של המחוי"ה והן של הגורם המקומי
- יש **תקציב** המיועד לביצוע התכנית (חיצוני/ פנימי), כולל הדרכה וכניסה לאתרים כנדרש עפ"י התקנות.
- בכל מרחב פעילות **מנהל המחוי"ה** הוא המנהל את התכנית (התאמת תוכן, קשר עם השותף, תיאום הדרכת הפעילות בשטח, מישוב, תיעוד)
- פעילות בשטח היישוב תעשה ע"י **מובילי שינוי מהקהילה** ולא ע"י מדריכי רט"ג, פעילות בגן לאומי או שמורת טבע תהיה מונחית ע"י מדריכי רט"ג, תוך מתן מקום לשותפים.

ד. **העשייה** - פעולות המבטאות את האקטיביזם של השותפים בתכנית, פעולות יישומיות בהן בני הנוער שותפים לשמירה על הטבע והמורשת בשמורה/גן הסמוכים למקום מגוריהם.

עשייה קבוצתית בגן/שמורה, מונחית ע"י מנהל השטח	עשייה בקהילה, מונחית ע"י גורם מארגן בישוב
<p>עקירת מינים פולשים</p> <p>סקרי צומח</p> <p>חבלול</p> <p>שילוט מידע על הצמח/ חי/ מורשת</p> <p>ב- QR קוד.</p> <p>איוש עמדת פריחה/ הסברה לקהל</p> <p>הרחב לפי צרכי השטח</p> <p>סקר מבקרים</p>	<p>יום שיא קהילתי,</p> <p>חיבור לתרבות מקומית</p> <p>לוח מודעות בקהילה בנושאי השמורה</p> <p>הדרכת פעילות לשכבה צעירה</p> <p>הדרכת מסלול</p> <p>תיעוד סיפורי מורשת וגיבורים מקומיים בשמורה/ ג.ל</p> <p>הדרכה להורים מקרב הקהילה,</p> <p>למשפחות של עובדים באזור (שת"פ עם מגזר עסקי)</p>

ה. תכנים

התכנים הם תכני שמירת טבע נוף ומורשת המתייחסים לכל **מעגל המשאב**, תוך מתן דגש על היכולת של בני הנוער לעשות ולהשפיע וכן מתן מיומנויות נדרשות לעשייה:

נושא על	פירוט תכנים	התאמה לתכנית מקומית, לקהילה
המשאב : המגוון הביולוגי והמורשתי	מצאי חי, צומח, נוף, מורשת תרבות בהווה ובעבר בשטח, אדם בהווה – מנהיגות מקומית, גיבורי תרבות מקומיים, שימור נופי תרבות	
קונפליקטים בין צרכי אדם וצרכי שמירת טבע, נוף, ומורשת בשמורה	רעיית יתר, הדברה המזיקה לגידולים חקלאיים סמוכים הרעלות והשפעתן טיילות, עומס במבקרים בשטח שימור מול פיתוח	
בעיות שמירת טבע ומורשת מרכזיות בשמורה	מינים בסכנת הכחדה צמצום בתי גידול ונדלזים מינים פולשים/ מתפרצים	
הפתרון של רט"ג: כלים לניהול שמירת טבע	פיתוח, פיקוח ואכיפה, חינוך והסברה, תכנון, חקיקה, ניטור, ניהול מבקרים בשטח, שיתוף ציבור, שימור ארכיאולוגי,	

	כללי שנייה טובה, מנהיגות נוער, לקיחת אחריות, דיווח, העברת המסר הלאה, פעולות בשטח בהנחיה רט"גית בלבד (יפורט בהמשך)	בני הנוער יכולים לשנות!
	מתודיקה, עיבוד תוכן, ביטחון ובטיחות (כללים לעבודה פיזית בשטח)	מיומנויות נדרשות לביצוע הפעולות בשטח

ו. תהליכים

תהליכים פנים ארגוניים ברט"ג (תהליכים 'פנימה'):

1. הכשרת צוות מרט"ג לפעילות עם קהילה מתנדבת.
2. בחירת קהילות היעד ומיפוי ה'שחקנים' בקהילה – נעשה בהובלת הממ"רים, בשיתוף צוות המרחב. לרוב יבחרו קהילות שיש קשר של השפעה בינן לבין השטח והמטרה בפעילות היא לקדם מודעות לשמירת טבע ומעורבות פעילה שלהן בשמירת גנים לאומיים ושמורות שבקרבם.
3. ניהול התוכנית – נעשה ע"י מנהל המחווה המרחבי. הוא נעזר באנשי הצוות המתאימים (רכז תכניות קהילה, מדריכים מובילים).
4. בבניית התכנית ההתייחסות למשתתפים תעשה לפני עקרונות ניהול מתנדבים: מתוך הכרה בכך שבני הנוער בקבוצות אלה הינם מתנדבים, שגם אם אינם נקראים כך בהגדרה "ביטוחית" יש לשים דגש על ניהולם כקבוצת התנדבות. יש לתת מקום להוקרה, שימור מוטיבציה, השתלמויות, תהליכי פרידה בסוף שנת פעילות וכו'.

תהליכים בפעילות של רט"ג בקהילה (תהליכים 'החוצה'):

1. איתור וגיוס השותפים – לאחר שגורמי רט"ג הגדירו מהי הקהילה בה ירצו לפעול, ימפו את השותפים הפוטנציאליים בקהילה: שחקני שלטון, עסקים, המגזר השלישי, תושבים בולטים. לאחר מכן יצרו קשר לגיוס ה'שחקנים' הרלוונטיים כשותפים לתכנית. עם קהילה כזו תבנה תכנית עבודה, שיש בה כמה תכניות פרטניות, ויש ביניהן קשרים. מסמך זה מתייחס למודל הפעילות עם בני הנוער והצעירים.

2. בניית שותפות – הרחבת מעגל השותפים נעשית הן ע"י המטה ברמה הארצית והן ע"י השטח ברמה המקומית. שותפים טבעיים: רשויות מקומיות, המשרד להגנת הסביבה, יחידות סביבתיות, עמותות המקדמות התנדבות בקהילה, תנועות נוער, בתי ספר (כגורם האחראי על מימוש תכנית משרד החינוך להתפתחות אישית ומעורבות חברתית). מומלץ לבנות צוות היגוי של השותפים שילווה את התכנית ויעצב אותה על פי צורך.

3. התאמה למגזרים - לעיתים השותף מטעם הקהילה אינו גורם המוביל את הקבוצה. זאת, מכיוון שלעיתים לא קיים מתנ"ס, או כל גורם המתכלל פעילות בלתי פורמאלית אחרת מתאימה שאפשר לעבוד במסגרתה. בקרב קהילות כאלה לעיתים המניע הרט"גי גבוה, ולכן מתקבלת החלטה לקדם קבוצת בני נוער בהובלה של מדריך רט"ג. במקרה כזה רצוי שהמדריך יהיה מקרב הקהילה, ועליו להשקיע זמן רב יותר כדי להכיר אנשים בעלי השפעה בקהילה, ודרכם לשתף מעגלים נוספים. מעבר לכך מבחינה תקציבית תכנית מסוג זה יקרה הרבה יותר מכיוון שמדריך רט"ג יוצר את מסגרת המפגש של בני הנוער ולא מתחבר למסגרת קיימת, כך שעליו לייצר תדירות גבוהה יותר של מפגשים ולעסוק גם בגיבוש הקבוצה וביצירת קשרים עם גורמים בקהילה.

פרק ב' : כלים מעשיים לבניית תכנית

3. מודל לוגי לתוכנית 'מקומי בטבע'

מודל לוגי הוא כלי שנועד להמחיש באופן חזותי את מהות התכנית/ הפרויקט. כלומר, את המשאבים בהם יעשה שימוש, הפעילויות שיבוצעו והשינויים החברתיים שאמורים להתרחש כתוצאה מפעילויות התכנית. (הגדרה מתוך אתר 'שיתופים')

המודל הלוגי לתכנית מקומי בטבע נכתב ע"י חברת דו-עת, שליוותה אותנו בשנת העבודה הראשונה של התכנית בהערכה (תשע"ה). גיבוש המודל נעשה בשיתוף מנהלי מחו"ה ועמיתות מקומי בטבע, פברואר 2015

בשלב התכנון יש להתאים את המודל לכל אחת מהתכניות, ובהמשך להעריך האם אכן התכנית עומדת במטרות שהוצבו לה.

המודל הלוגי של תכנית מקומי בטבע :

מטרה	פעולות	מדדי תפוקה	מדדי תוצאה	טווח בינוני-ארוך
חיזוק הקשר בין בני הנוער לבין השמורה הצמודה.	גיבוש קבוצה עשייה בשטח* הקניית ידע* פיתוח מיומנות * מפגשים עם מנהל השמורה סיור משווה הדגשת הערך המקומי	חולצות גיבוש בתחילת כל מפגש נוכחות 80% יתקיימו המפגשים 80% 50% עבודה בשמורה הקניית ידע (3 מתוך רשימת נושאים) חיבור לסיפור/גיבור מקומי מפגש עם מנהל שמורה סיור משווה	עלייה ברמת השייכות של משתתפי התכנית לשמורה עלייה בידע כלפי השמורה עלייה בהיקף הפעילות העצמאית	שימור או עלייה בתחושת השייכות ובהיקף הפעילות העצמאית.
בוגרי התכנית יהיו "שגרירים" של רט"ג בקהילה.	פעילות בשיתוף המדריך המקומי לקידום פעילות בקהילה	לפחות מפגש 1	משתתפי התכנית יזמו פעילות חינוכית/הסברתית בקהילה. אנשי מפתח בקהילה ידווחו על תרומת התכנית לצרכי הקהילה. אנשי מפתח ידווחו על שביעות רצון מהתכנית.	עלייה בעמדות כלל התושבים כלפי הקשר עם השמורה. בוגרי התכנית ימשיכו ליזום פעילות בקהילה הקשורה לערכי רט"ג.
הקבוצה תסייע בשימור, פיתוח וניהול שוטף של השמורה.	(הכשרה לפעילות בשמורה) מפגש של הקבוצה עם מנהל השמורה קשר קבוע בין המדריך למנהל השמורה	לפחות מפגש 1 לפחות מפגש 1 לפחות פעם בחודש	מנהל השמורה ידווח על תרומה לשמורה. מנהל מרחב ידווח על תרומה לשמורה.	ידווח על תרומה משמעותית

4. מיפוי פעילות קיימת וקודמת בקהילה

על מנת שנוכל ללמוד מניסיון העבר, עלינו להכיר אותו. מהם הקשרים שהיו בעבר בין רטי"ג לבין הקהילה? מהם הניסיונות המוצלחים ומי היה מעורב בהם? מהם הניסיונות הכושלים ומהי הסיבה לכך? ברשות הטבע והגנים, כבכל ארגון אחר ישנה תחלופה של בעלי תפקידים. במיוחד כשמודבר בקשר עם קהילה קיימת במרחב, חשוב להכיר ולהשתמש בידע ובניון שכבר קיימים ונצברו בארגון.

להלן טבלת בסיס למיפוי פעילות בקהילה:

ניסיונות שהצליחו	שותפים	הגורמים להצלחות	תכניות לעתיד
ניסיונות שהופסקו או לא צלחו	שותפים	תורפות	תכניות לעתיד

דוגמא הטבלה שתוצג להלן לקוחה מתוך עבודה של רחל עברון, רכזת קהילה במחוז"ה שפלה וחוף. הקהילה עליה נעשתה עבודת המיפוי היא קבוצת הסטודנטים של מכללת ספיר, המהווים קבוצת מנהיגות והדרכה בקרב קבוצות של ילדים בשדרות. המיפוי מתייחס לפעילות מרחב שפלה וחוף במכללת ספיר.

ניסיונות שהצליחו	שותפים	הגורמים להצלחות	תכניות לעתיד
טיול רכוב לילדי קהילת "עצמאות"	פקחים במרחב, אנשים מהמשטרה הירוקה ומרשות המים שגויסו ע"י הפקח האזורי, יחידת התיעוד במכללה	שת"פ כל הגורמים, דחיפה חזקה ע"י פקח אזורי	ניסיון חדש, מומלץ לקיים כל שנה!
טיולים בקהילות (3)	סטודנטים, ילדים,	תוכן מעניין, מעוגן	להמשיך

טיולים בשנה בכל (קהילה)	מדריכים ורכזים בקהילות, יחידת התיעוד במכללה	בהסכם עם הקהילות שזה חלק הכרחי בתכנית (כולל ההוצאות)	באותה המתכונת
טיול סטודנטים בזיקים וניקיון בחוף	פקח אזורי, סטודנטים, היחידה למעורבות, יחידת התיעוד	תוכן מושך, פרסום ראוי ב"יום קהילה" במכללה	מתקיים כל שנה
תכנית הכשרות (סמינר פתיחה + 3 סיורים בשנה)	פקח אזורי, סטודנטים, היחידה למעורבות	תכנית מוגדרת מראש כחלק מההסכם	להמשיך כל שנה
השתתפות בתחנות מידע	פקח אזורי, סטודנטים, פקחים נוספים במרחב, רכזת הדרכה, מדריכים נוספים במחוו"ה	מעוגן בתכנית המוגדרת מראש כחלק הכרחי מהפעילות, הכנה מתאימה מבחינה טכנית ותוכן	להמשיך כל שנה
ניקוי חוף בשיתוף חיילי החטיבה הצפונית בשבוע אדם וים	פקח אזורי, סטודנטים, סגל החטיבה	תכנון מוקדם, הבנת חשיבות שיתוף הפעולה	לקיים כל שנה
ניסיונות שהופסקו	שותפים	תורפות	תכניות לעתיד
הרצאות במכללה	יריב מליחי, מירה אבנרי, יוסי הראל, היחידה למעורבות	לא הגיעו סטודנטים – בעיית פניות, פרסום לא מספיק	בינתיים ירדנו מזה
טיול אופניים	היחידה למעורבות, אגודת הסטודנטים, יחידת התיעוד	בעיית ביטוח	לא מתקיים
סיור רכוב לסטודנטים	סטודנטים, פקח אזורי, נהג נוסף מהמרחב	בשנה שעברה היה מאוד מוצלח. לא התקיים השנה בגלל בעיה בלו"ז פקח אזורי	לא הוחלט
כנס שדרות לחברה – התקיים שולחן עגול	שרון גולן הרשקוביץ, יתיר שמיר,	השקעה מרובה, תכנים הוסטו לפי צרכי מנהלי הכנס.	לא הוחלט

5. מיפוי השותפים לתכנית

להלן טבלת בסיס למיפוי שותפים פוטנציאליים ומניעים.

הטבלה משמשת לשלב המיפוי הראשוני כדי לאתר שותפים, ולאחר מכן לשלב בניית התכנית כדי לוודא שהיא עונה על הצרכים של כל השותפים. כמו כן, יש לחזור ולבחון אותה במהלך התכנית כדי לאתר צרכים משתנים ולהעריך האם התכנית עדיין עונה על צרכי השותפים.

תרגלנו במפגש הראשון של קבוצת עמיתי מקומי בטבע (2014, נחל מערות).

שותפים מתוך רט"ג	מניעים (מניעי תפקיד, מניעים אישיים)	קשיים צפויים
יש לפרט כמה שיותר עובדים שותפים מתוך הארגון		
שותפים מקרב הקהילה	מניעים	קשיים צפויים

דוגמא - הטבלה שתוצג להלן לקוחה מתוך עבודה של רחל עברון, רכזת קהילה במחוו"ה שפלה וחוף. הקהילה עליה נעשתה עבודת המיפוי היא קבוצת הסטודנטים של מכללת ספיר, המהווים קבוצת מנהיגות והדרכה בקרב קבוצות של ילדים בשדרות. הטבלה להמחשה, ויש לציין שמובא פה חלק מממנה בלבד.

שותפים – רט"ג	מניעים	קשיים צפויים
אגף חינוך – שרון, אורי	יצירת קבוצה ארצית שמקדמת פעילות התנדבותית, יצירת קבוצת עמיתים מעובדי רט"ג המקצועיים בתחום. מיצוב פעילות הקהילה באג'נדה של החינוך ברשות	חוסר בתקציב
מנהל מרחב - יתיר	הכרה בחשיבות הצלחת התכנית כחלק מקידום העשייה של המרחב. שימוש בתכנית כמנוף לעשייה שלו בתכנית השקמה	נדרשת מעורבות שלו מול דיקן הסטודנטים, חוסר זמן

בשל אילוצי זמן בלתי צפויים, קושי בתאום מפגשים עם הקבוצה	הכרה בחשיבות הצלחת התכנית כחלק מקידום שמירת הטבע במרחב שקמה; העבודה בקהילה מהווה חלק מתכנית העבודה שלו; מענה לצורך – איוש תחנות מידע, הסברה בשטח ועוד.	פקח אזורי - קובי
סדר עדיפויות ועומס – לא ימצאו זמן להגיע להרצאות	חשיבות הצלחת התכנית כחלק מקידום האינטרסים של המחוז בתחום שמירת הטבע ושיתוף הציבור	בעלי תפקידים במחוז – מירה, יריב, שי כהן, יגאל, אייל מיטרני
	הכרה בחשיבות הצלחת התכנית כחלק מעיבוי העשייה של המחוז. בתכנית העבודה של המנהלת	צוות מחו"ה - ליבנה (מנהלת) ורונית (רכזת הדרכה)
סדר עדיפויות. לא נמצא בתכנית העבודה שלהם	הבנה שהעשייה הקהילתית במרחב היא חלק מהעבודה שלהם	פקחים נוספים במרחב
חוסר במדריכים איכותיים לסוג הנחייה כזה	הבנה שהעשייה הקהילתית במרחב היא חלק מהעבודה שלהם	מדריכים במחו"ה
לא תמיד התכנית מתאימים לצורך שלהם	מיצוב הרשות כמשתפת את הקהילה בניהול שטחים ובשמירת טבע	בעלי תפקידים בתחום היח"צ במטה הרשות – דוברות, הסברה (מזי), שיווק (אורית), אתר אינטרנט (סיגלית)
קשיים צפויים	מניעים	שותפים – קהילה
יתכן חוסר התאמה אישית.	תרומה לחברה, הפצת הידע על מרחב שקמה, שטחים פתוחים ושמירת טבע, מילגה	הסטודנטים המשתתפים
	הנאה, חוג חברתי	הילדים בקהילות בהן מתקיימת הפעילות
תיאום מול הסטודנטים	פעילות ערכית בנושא שמירת טבע בקהילה. העשרת הפעילות והעצמתה, חסכון במשאבים בבניית מערכים, תוספת כוח אדם איכותי להפעלת חוג.	מדריכים ורכזים בקהילה המקומית
לא יסכימו לסיורים בשטח, אולי בשל מצב בטחוני	פעילות פנאי ערכית לילדיהם, שיפור פני האזור בו פועלים (מועדון נוער וכד')	הורי החניכים
	פעילות ערכית לילדים, הכרה בחשיבות החינוך לשמירת טבע, שיפור פני אזור	הקהילה עצמה

	הפעילות (מועדון נוער, גינה קהילתית וכד')	
לא ימצאו לנכון שהתכנית חשובה להם, יבחרו באחרת.	תרומה לחברה, מיצוב המכללה כתורמת לקהילה ולסביבה. ערוץ נוסף לקבלת מלגה.	היחידה למעורבות חברתית במכללת ספיר, דיקאן הסטודנטים
קשיים צפויים	מניעים	שותפים פוטנציאליים נוספים – הגדלת מעגל השותפות
	מענה לאחת ממטרות המנהלת – עשייה חינוכית קהילתית בתחומי מרחב שקמה	מנהלת השקמה
תקציב, רצון להשפיע יתר על התכנים	חלק מהאגינדה של המשרד	המשרד להגנת הסביבה (ד"ר רננה אילן, אגף מים ונחלים ועוד)
		רשות ניקוז שקמה בשור
תחרות מול פעילות נוספת	מעבה את הפעילות בקהילה שלהם	רשויות מקומיות (מ.א. שער הנגב, שדרות)

להכיר את השותף להצלחה – מקרב הקהילה

דוגמא 1: מתוך שיחה של קבוצת עמיתות מקומי בטבע עם רכזי נוער שפיים, במפגש פברואר (2015)

- **התכנית צריכה לתת מענה לצורך שלהם** – לחזון החינוכי, לזהות קהילתית. החיבור הזה הוא הבסיס להתמדה ולשיתוף הפעולה של רכזי הנוער עד היום.
- חשיבות גדולה בעיני הצוות **בקשר האישי שנוקם** בין בני הנוער לבין איש השטח של רט"ג.
- **הכנה** – פעילות מונחית ע"י נוער מקומי בטבע לקבוצת הצעירים מהקהילה לפני שמגיעים לגיל בו הם מתנדבים בעצמם. העצמת הנערים וקירוב הילדים לשמורה,
- **יצירת מסורות.**
- דוגמא למניע של השותף: הילדים מתנסים, הלכה למעשה, **בערך "אחריות על הסביבה"**, **התנסות שמובילה לגאווה יחידה** ופיתוח זהות למקום - אני מקומי.
- הקשר בין רט"ג לבין בני הנעורים הוא מנוף בשבילם להגיע למטרות שלהם. למשל, הם הגדירו לעצמם שמירה על **קשר עם ארגונים חברתיים במדינה**.

- רואים כיתרון את **החיבור לארגון גדול**: למשל, בשנת החמישים של רט"ג הוזמנו לכנסת.
- **הרכזים ומנהלי החינוך מועצמים מהקשר איתנו, ורוצים שגם אנחנו נראה בהם שותפים אמתיים**: גם לתכנון השטח, להזמין לפגישות חשיבה של רט"ג.
- יש להם טיולי גיבוש. היו שמחים להכניס **תוכן חינוכי גם במקומות אחרים בארץ**. מקבלים מאתנו כניסה ללא תשלום, ומשתמשים בקשרים שלהם איתנו לתכנון הטיול ולעיתים גם לקבלת מדריך מקצועי ללא תשלום.

דוגמא 2: מתוך שיחה של קבוצת עמיתות מקומי בטבע עם מנהל ביה"ס במסעדה, במפגש מאי (2015)

- כמנהל ביה"ס, חשוב לו לייצר מנהיגות מקומית. הישוב סובל בחוסר **במנהיגות מקומית**. רואה בתפקידו כמנהל ביה"ס שליחות, ליצירת מנהיגות בדור הבא. התכנית היא כלי שמאפשר לו לחזק את בטחון המשתתפים, ולתת להם שדה פעולה שבו הם **יכולים להנהיג**.
- ילדים שיש להם הישגים טובים **ותחום שנותן להם בטחון ושייכות** יצליחו יותר גם במקצועות כמו מתמטיקה.
- החיבור עם רט"ג משרת אותו גם בתכניות נוספות. הוא **מרגיש שידועים להתגמש ולתת לו מענה לצרכים שלו**. למשל, תכנית קשר, שלאחר שנים הרגיש צורך לרענן אותה, הפכה לתכנית חקר.
- ציין את החשיבות של השפעת התכנית החינוכית על **צוות המורים** בביה"ס. חשוב לו שהמורים יפתחו לצורת חשיבה חדשה, ישכילו, ילמדו את החקר בעצמם.

6. מסגרת מוצעת לחישוב עלויות לקבוצה

מבוסס על כך שקיים מערך ניהול מקצועי ברמה ארצית ועל כך שקיים רכז קהילה במרחב. במידה ואין רכז במרחב, יש להתייחס לכך בחישוב עלות הריכוז.

הטבלה מציגה אומדן עלויות לקבוצה אחת. ההנחה היא שחלק מהתקציב מגיעה מהקהילה עצמה (היסעים לדוגמא).

הערות	*עלות בש"ח	היקף ימי עבודה	
רכז קהילה	0	4	ריכוז: קשר עם מנהל השטח והשותפים בקהילה, התאמת תכנים
מבוסס על כך שאין צורך בהיסעים	5000	10	מפגשי הכשרה ועשייה מונחית למשתתפים**
למשל: רכז נעורים, רכז תנועת נוער, מדריך מתנ"ס	1000	2	מפגשי הנחיה לגורם החינוכי המארגן
הערכה בלבד. תלוי משימה בשטח. למשל כפפות, כבלים.	1500		ציוד לפעילות
ללא עלות כניסה לאתר, כולל מדריך רט"ג, אוטובוס ומלווה ע"ר. יש לבקש מהגורם המארגן להשתתף בהוצאות אלה!	3000	1	סיוור הוקרה
לפי קבוצה אחת.	1000		מוצרים (חולצות, כובעים)
יומיים עבודה של ניתוח שאלונים ומילוי דוחות	1000	2	הערכה
	500		בלת"מ
	13000		סה"כ

* חישוב לפי שכר מדריך ליום הדרכה קצר עלות פנימית – 500 ₪.

בקבוצות בהן אין גורם מארגן, הפעילות תתקיים אחת לשבוע במסגרת הדומה למסגרת חוג. לכן יש צורך במספר רב יותר של מפגשים. הערכה לפי 25 מפגשים בשנה, במקום 10. סה"כ עלות התכנית **20,500.

7. הגדרות תפקיד

במסגרת התכנית ישנם כמה בעלי תפקידים, שחשוב להגדיר באופן ברור מה מצופה מכל אחד מהם. להלן מובאות הגדרות תפקיד שהן תוצר של מפגשי עמיתות מקומי בטבע ינואר 2015 (עין אפק) ופברואר 2015 (שפיים).

יש מקום לערוך התאמה לכל בעל תפקיד בתכנית מקומית. הגדרת התפקיד הינה למשימה בלבד, ואינה באה להחליף הגדרת תפקיד מקצועית (מבוסס על מאגר הידע של הגיונט התנדבות, מחלקת הדרכה).

הגדרות התפקיד שיוצגו להלן הן:

- א. הגדרת תפקיד **לנוער/ה** מתנדב/ת בקבוצת מקומי בטבע
- ב. הגדרת תפקיד **לרכז הנוער** מטעם הקהילה
- ג. הגדרת תפקיד למתנדב **מבוגר מהקהילה** לתוכנית מקומי בטבע
- ד. הגדרת תפקיד בסיסית **לרכז קהילה ברט"ג** (או מי שמנחה את הקהילה). רק לשם ההבהרה, זוהי הגדרה לתפקידו של הרכז במשימה עם הקהילה, ולא הגדרה הבאה להחליף את הגדרת תפקידו ברט"ג.

א. הגדרת תפקיד למתנדב – מקומי בטבע

מדוע יש צורך בהגדרת תפקיד לנוער מתנדב "מקומי בטבע"? הרי בני הנוער מגיעים דרך חברות/ ארגוני הנוער שלהם. יש לכך כמה סיבות משמעותיות:

- פנים ארגוני – מבהיר לעצמנו מהם הצרכים ומהן הציפיות מבני הנוער. ישמש בסיס לבחינת אפקטיביות.
- כלפי הקבוצה, יצירת בסיס לגיוס מתנדבים - גם לגורמים המקומיים בישוב יהיה קל יותר לגייס בני נוער לקבוצה ולהתגייס בעצמם אם ידעו בדיוק מה נדרש מהמתנדבים.
- מסייע לנו למצוא את האדם הנכון ולאדם הנכון למצוא אותנו. עשוי לקדם יצירת קבוצה יציבה יותר למן ההתחלה.
- משדר לבני הנוער, לרכז הנוער ולישובים עצמם רצינות ומחויבות ארגונית.
- משדר גם לנו בתוך הארגון – רצינות ומקצועיות.
- מעניק אמת מידה לבחינת התוצאות, בהתייחס להגדרת המשימה.

כיצד נשתמש בהגדרות הבסיס לקידום פעילות בני הנוער המתנדבים?

ההגדרה הכתובה משמשת כבסיס.

בשלב הראשון, על מנהל מרכז החינוך וההסברה בשיתוף מנהל המרחב ומנהל השטח לעדכן ולהתאים את הגדרות התפקיד המוצעות לצרכי השטח.

בשלב השני, יש להיפגש עם הרכזים המקומיים/ נציגי הקהילה ולהציג הציפיות שלנו.

בשלב השלישי, יש לפתח שיחה עם קבוצת בני הנוער על הדברים. מחד – שיהיה ברור לכולם מהן הציפיות. ומאידך – להיות פתוחים וגמישים לשינויים, רעיונות נוספים שלהם וכד'.

בנוסף, מומלץ לייצר הגדרת תפקיד עם אופק התפתחות. הגדרות תפקיד למתנדבים מתמידיים/ למי מהם שיישאו בתפקיד נוסף הכרוך בקשר עם הפקה, בניית הפעילות עם המחווה, ייזום פעילויות בקהילה בנושאי השמורה וכו'.

הגדרות התפקיד הן מדד נוסף להערכה, עד כמה מה שהוגדר אכן יושם בפועל (כבר צוין לעיל).

א. הגדרת תפקיד בסיסית לבני הנוער המתנדבים בתוכנית :

(1) **כותרת :** פעילי מקומי בטבע

(2) **מטרת התפקיד :** בני הנוער יהיו פעילים בגן הלאומי/שמורת הטבע הסמוכים לביתם, ומעבירי מסר של רשות הטבע והגנים בקהילתם

(3) **פעילויות מוצעות :** איוש והפעלת עמדות הסברה לקהל הרחב, הדרכה בשמורה/בגן הלאומי לפי מערך מותאם, פעילות פיזית בהנחיית איש מקצוע מרטי"ג (סימון שביל, עקירת מין פולש, העתקות צומח וכו'), סיורי ניקיון בשטח השמורה, הדרכה גורמים שונים בקהילה או אירוח קהילות אחרות בשמורה, שימור אתרי מורשת בנויה, שיקום טרסות, דיווח שוטף על מפגעי סביבה וטבע, השתתפות בסקרי צומח וחי, הפצת מידע באינטרנט, תיעוד וצילום העשייה.

(4) **מדדים להצלחה :** 80% נוכחות במפגשי הלמידה, השתתפות פעילה במפגשי העשייה, יוזמה של פעילות מעבר לתכנית הבסיסית המוצעת, היקף של לפחות 5 ימים בשנה של פעילות תורמת בשטח (כל תכנית תפרט את הדרישות שלה).

(5) **תכונות וכישורים נדרשים :** לא מקיימים מיונים לקבוצות בני הנוער. כל נער יוכל לבחור בפעילות המתאימה לכישוריו מתוך ההיצע.

(6) **מסגרת זמן :**

7) **מיקום:** רוב הפעילות בשטח הגן/שמורה. בניית מערכי הדרכה, תכנון עמדות הסברה והרצאות העשרה – במקום התכנסות בתחומי הקהילה.

8) **ליווי ופיקוח על התכנית:** רכו נעורים מטעם היישוב, רכו קהילה והתנדבות של רט"ג, מנהל השטח מטעם רט"ג.

9) **מפגשי הכשרה:** סה"כ 5 מפגשים שיועברו בהם תכנים ומיומנויות נדרשות לטובת העשייה (למשל: המשימה - עמדת פריחה. ההכשרה תכלול סקר צומח, למידה על הפריחה המאפיינת את האזור, כללי מתודיקה בהדרכה).

10) **תגמולים:**

סמינר קיץ, ערב חוויתי במהלך השנה, אפשרות למפגש עם קבוצות דומות במקומות אחרים בארץ, מפגשי העשרה, כרטיס כניסה לאתרי רט"ג ללא תשלום (צריך להגדיר היקף עשייה מינימאלי לשם כך), תמונת הוקרה ממותגת לתלייה בחדר הנעורים.

ב. הגדרת תפקיד לרכז הנוער מטעם הקהילה

1) **כותרת:** רכו "מקומי בטבע" בישוב.

2) **מטרת התפקיד:** איש קשר בין רכו קהילה של רט"ג לבין קבוצת בני הנוער ושאר הגורמים הרלוונטיים בקהילה.

3) **פעילויות מוצעות:** שומר על קשר שוטף בין רכו קהילה של רט"ג לבין בני הנוער. מרכז את פעילות בני הנוער, לוקח אחריות על חלק מהמשימות בהנחיית רכו קהילה – למשל, מנחה אותם בין המפגשים בבניית עזרי הדרכה אם צריך, אחראי על פעילות בשטח שאינה מצריכה נוכחות עובד רט"ג, למשל ניקיון, מתעד נוכחות בני הנוער בכל המפגשים לצורך מעקב וביסוס קבוצות משימה לפי תחומי עניין, מהווה עוגן לקשר בין רט"ג לבין הקהילה, מנהל מעקב אחר נוכחות בני הנוער

4) **מדדים להצלחה:** קבוצות משימה פעילות, נוכחות גבוהה ורציפה של בני הנוער בפעילויות – בין אם במפגשי העשרה ובין אם בימי התנדבות בשטח, שמירה על קשר עם בני הנוער גם בתקופות בהן אין רכו נוער ביישוב.

5) **תכונות וכישורים נדרשים:** רצון טוב.

6) **מסגרת זמן:**

7) **מיקום:** הפעילות נעשית במרחב הפעילות של החינוך הבלתי פורמלי בישוב, ולעיתים בשטח האימוץ.

8) **ליווי ופיקוח** : רכז קהילה רט"ג, מנהל השמורה/הגן (פקח/ מנהל אתר)

9) **תגמולים** :

- הזמנה לטיול משפחתי (מטיולי מוקד המידע שלנו) או לאירוע רט"ג
- הזמנה למפגשי חשיבה ברט"ג בנושא השטח הרלוונטי או בנושאי חינוך וקהילה
- דיוור קבוע של חוברת בשביל הארץ.

ג. הגדרת תפקיד למתנדב מקומי בטבע מבוגר מהקהילה הצעה לתפקיד חדש – עוגן נוסף בקהילה שאינו קבוע

- 1) **כותרת** : מתנדב "מקומי בטבע" בישוב. (למשל, מנהל חינוך בקיבוץ/ אחד ההורים/ נציג ועדת חינוך/ כל מי שהישוב יחליט להעמיד לטובת המשימה).
- 2) **מטרת התפקיד** : תיווך בין רט"ג לבני הנוער והקהילה, לשמש כגורם מחבר ומארגן כאשר רכז הנוער אינו נמצא (תפקיד המתאפיין בתחלופה גבוהה)
- 3) **פעילויות מוצעות** : שומר על קשר שוטף בין רכז קהילה רט"ג, לבין בני הנוער, רכז הנוער בקהילה, גורמי חינוך נוספים. במידה ורכז הנוער מתחלף/ אינו נמצא, לוקח אחריות למציאת גורם אחר בישוב שיעבוד עם רכז הקהילה של רט"ג.
- 4) **מדדים להצלחה** : קבוצות משימה פעילות, נוכחות גבוהה ורציפה של בני הנוער בפעילויות – בין אם במפגשי העשרה ובין אם בימי התנדבות בשטח, שמירה על קשר גם בתקופות בהן אין רכז נוער.
- 5) **תכונות וכישורים נדרשים** : רצון טוב, קשרים ויכולת השפעה בקהילה.
- 6) **מסגרת זמן** :
- 7) **מיקום** : בשטח הישוב, עצמאי.
- 8) **ליווי ופיקוח** : רכז קהילה רט"ג
- 9) **תגמולים** : חוברת בשביל הארץ

ד. הגדרת תפקיד בסיסית לרכז קהילה רט"ג : כותרת: מנהל תכנית הקהילה במחוו"ה

- 1) **מטרת התפקיד** : מתכלל את הפעילות כולה, משמש הגורם המחבר בין צרכי המרחב לבין צרכי הקהילה. אחראי על הנחיה וגיוס גורמים שונים בקהילה לשם הרחבת העשייה בתחומי שמירת טבע, מורשת ונוף מעבר למה שצוות רט"ג מסוגל ומצליח לעשות.

- (2) **פעילויות מוצעות:** מיפוי הצורך בפעילות פיזית ע"י מנהל המרחב ואנשי מקצוע מרט"ג, הנחיית גורמים בקהילה לאיוש והפעלת עמדות הסברה לקהל הרחב, להדרכה בשמורה, הנחית הקהילה לעשייה (סימון שביל, עקירת מין פולש, העתקות צומח וכו').
- (3) **מדדים להצלחה:** מענה פיזי לצרכי השטח כפי שנקבע בתיק האתר ע"י אנשי המקצוע ברט"ג, הגברת הנוכחות בשטח בממשק עם הקהל הרחב, התנהגות נכונה יותר של מבקרים בעונות עמוסות – פחות ירידה משבילים, פחות קטיף, מספר רב של קהילות מתנדבות בשטח.
- (4) **תכונות וכישורים נדרשים:** יכולת להניע מתנדבים וליצור קשרים עם גורמים מובילים בקהילה, היכרות עם תחומי שמירת הטבע והמורשת ועם מטרות וצרכי רט"ג, יכולת כתיבה והבעה.
- (5) **מסגרת זמן:** היקף משרה לפי היקף פעילות קהילתית במרחב הפעילות
- (6) **מיקום:** רוב הפעילות בשטח השמורה. בנית מערכי הדרכה, תכנון עמדות הסברה והרצאות העשרה – בחדר בתחומי הקהילה.
- (7) **ליווי ופיקוח:** מנהל המחוו"ה, מנהלי השטח
- (8) **מפגשי הכשרה:** מפגשי הכשרה ארציים ע"י אגף חינוך וקהילה, מפגשי עמיתים במחוזות ע"י ממוני קהל וקהילה.

8. טבלת מעקב לתכנית נוער מעורב

מטרה: הכלי המצורף הינו חלק מתהליך הערכת התכנית, מאפשר מעקב אחר מדדי ההצלחה של התכנית בעיקר ברמת הפעולות והתפוקות.

6	5	4	3	2	1	
						תאריך
						מנחה המפגש מטעם רטי"ג
						מספר משתתפים
						נושא המפגש (כותרת)
						האם המפגש עיוני- פרונטלי?
						האם המפגש משלב עשייה בשטח ?
						מיקום המפגש רשמו : בשטח/ במבנה הקהילה
						הקניית מיומנויות (משפט קצר)
						הקניית ידע (משפט קצר)
						האם השתתף גורם מטעם הקבוצה? (ציינו שם ותפקיד)
						האם השתתף מנהל שטח מטעם רטי"ג? ציינו שם ותפקיד
						תיעוד : האם יש תמונות/סרט? האם נכתב טקסט מתעד?
						הערות

9. שאלוני הערכה לבני הנוער המשתתפים בתכנית

استطلاع وتقييم المشتركين لمشروع مكاني في الطبيعة - שאלון משתתפים בתכנית "מקומי בטבע"

المجموعة - קבוצה : _____ : الجيل - גיל :

1. كم سنة أنت فعالة في مشروع مكاني في الطبيعة - כמה שנים אני פעילה במקומי בטבע ?

2. إلى أي مدى توافق / توافقين على الجمل التالية - באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם המשפטים

הבאים?

5) – بدرجة كبيرة במידה רבה מאד, 3 – بدرجة متوسطة במידה בינונית, 1 – موافقة ضئيلة

במידה נמוכה מאד)

1	2	3	4	5	أحببت المجيء إلى اللقاءات - אהבתי להגיע למפגשים
1	2	3	4	5	اللقاءات كانت ممتعة - המפגשים היו מהנים
1	2	3	4	5	اللقاءات كانت مُجدية - המפגשים היו מעניינים
1	2	3	4	5	تعلمتُ أمور جديدة - למדתי דברים חדשים בקבוצה
1	2	3	4	5	وصلت إلى اللقاءات لأنني مُجبر على ذلك - הגעתי למפגשים רק כי הייתי חייב

3. إلى أي مدى توافق / توافقين على الجمل التالية - באיזו מידה את/ה מסכים/ה עם המשפטים

הבאים?

1	2	3	4	5	تكونت مجموعة متعاظمة ومتكاثفة - נוצרה קבוצה מגובשת
1	2	3	4	5	ازدادت اهتماماتي في الطبيعة بعد مشاركتي في نشاطات المجموعة - העניין שלי בטבע התגבר בעקבות הפעילות הקבוצה
1	2	3	4	5	ازداد اهتمامي في حماية الطبيعة اثر مشاركتي في نشاطات المجموعة - העניין שלי בשמורה התגבר בעקבות פעילות הקבוצה
1	2	3	4	5	ازدادت مسؤوليتي تجاه المحمية اثر مشاركتي في نشاطات المجموعة - האחריות שלי כלפי השמורה התגברה בעקבות הפעילות של הקבוצה

1	2	3	4	5	أعمل على رفع اهتمام الآخرين (اصدقائي/عائلي) بخصوص المحمية - אני מנסה לעניין אחרים (חברים/משפחה) בקשר לשמורה
1	2	3	4	5	الفعاليات ضمن المجموعة زادت من ارتباطي في المحمية - הפעילות בקבוצה חיזקה את הקשר שלי לשמורה

4. إلى أي مدى شدتک الفعاليات التالية - באיזו מידה התחברת לפעילויות הבאות ?

1	2	3	4	5	تعلم مواد نظرية داخل غرفة الصف - לימוד חומר עיוני בכיתה
1	2	3	4	5	تعلم مواد نظرية في احضان الطبيعة - לימוד חומר עיוני בשטח
1	2	3	4	5	اللقاء مع مراقب الطبيعة /مدير المحمية - מפגשים עם פקח/מנהל שמורה
1	2	3	4	5	الفعاليات الصيانة في المحمية - פעילויות ממשק בשמורה
1	2	3	4	5	رحلة /مهرجان /فعاليات خاصة (إذا لم تكن فعاليات كهذه تخطى السؤال) - טיולים/ימי שיא/פעילויות מיוחדות (אם לא היו אל תסמן – דלג הלאה)
1	2	3	4	5	لقاءات مع مجموعات مماثلة أخرى (إذا لم تكن لقاءات كهذه تخطى السؤال) מפגשים עם קבוצות אחרות

5. ماذا كنت ترغب /ي في تغييره أو اضافته للنشاطات والفعاليات - אילו דברים היית משנה/ מוסיף/ה

בפעילות :

1.	
2.	
3.	
4.	

6. ما هي الأشياء الهامة التي تعلمتها / صادفتها / استفدت منها خلال عملك ضمن المجموعة - מהם

הדברים המשמעותיים שלמדתי/חוויתי/צברתי במהלך הפעילות בקבוצה :

1.	
2.	
3.	
4.	

7. **إلى أي مدى كان المرشد /ة - באיזו מידה המדריך היה :**

1	2	3	4	5	مهني/ة - מקצועי
1	2	3	4	5	مثير/ة للاهتمام - מעניין

8. **إلى أي مدى كانت المجموعات التالية لها مشاركة فيما يحدث في المجموعة - באיזו מידה היו**

הקבוצות הבאות מעורבות במה שקורה בקבוצה ?

5) – مشاركة واسعة - מעורבות מאד / 3 – عرفوا بما يدور وأحياناً شاركوا - ידעו מה קורה והשתתפו לפעמים /

1 – لم يكن لها أي مشاركة - לא מעורבות בכלל)

1	2	3	4	5	اصدقائك - חברים שלך
1	2	3	4	5	العائلة – משפחה (الأخوة/الأهل/الأقرباء وغيرهم)
1	2	3	4	5	المعلمين وطاقم المدرسة - מורים וצוות ביה"ס

9. **للتلخيص-לסיכום: إلى أي مدى أنت/أنتِ באיזו מידה את/ה :**

1	2	3	4	5	راضي/ة عن اشتراكك في المجموعة - שמח/ה על השתתפותך בקבוצה
1	2	3	4	5	كنت تقترح لصديق/أخ للاشتراك في مجموعة مشابهة - היית ממליץ/ה לחבר/אח להשתתף בקבוצה דומה
1	2	3	4	5	تعتقد أن نشاط المجموعة يساهم في تطوير المحمية - חושב/ת שהפעילות של הקבוצה תורמת לשמורה

בתום המילוי אנא העברי את השאלון למדריך הקבוצה. תודה על שהקדשת לנו מזמנך!

10. מסמך לחתימה של מנהלי הקהילה והממ"רים.

מטרת הסיכום הינה לעגן את ההתקשרות בין רט"ג לבין הקהילה, ולהגדיר מהי מסגרת הביטוח הקיים מטעם רט"ג. את הסיכום יש להתאים לכל קהילה ולהחתים את מנהל הקהילה. יתרון נוסף בסיכום זה הוא הבאה למודעות את קיום הקבוצה והצורך בה, לבכירים שלרוב אינם עוסקים בקבוצה ביום יום, הן ברט"ג והן בקהילה.

תאריך: _____

סיכום בנושא הפעלת תכנית "מקומי בטבע"

רקע:

1. הרשות פועלת במטרה להרחיב את המודעות, האיכות, ההיקף, ההשפעה והנגישות של ההתנדבות הבין מגזרית בישראל, בין היתר, באמצעות תכנית "מקומי בטבע".
2. המועצה האזורית/מקומית _____/האגודה השיתופית _____ מעוניינת כי קבוצות בני הנוער המשתייכות אליה יתנדבו בפעילויות בשמורות הטבע ובגנים הלאומיים המצויים בסמיכות לתחומה.
3. מטרת הסיכום הינה הסדרת תכנית ההתנדבות ויצירת תיאום בין הצדדים באופן שייתן מענה רלוונטי לרצון הקהילה להתנדב, ובמקביל- שיבטיח שמירת ערכי הטבע, הנוף והמורשת הסמוכים לקהילה.

סיכום:

1. שיתוף הפעולה בין הצדדים והפעילות עצמה יתבצעו בשני מישורים:
  - א. עשייה פיזית קבוצתית בשטח, בנוכחות של עובד הרשות (מנהל אתר, פקח אזורי או מדריך).
  - ב. איוש עמדות הסברה והדרכה באתרים שבניהול רט"ג
2. המועצה/האגודה השיתופית תדאג כי במסגרת הפעילות יהיה גורם מארגן ואחראי מטעמה – רכז נוער או איש חינוך מהיישוב, אשר ישמש כאיש קשר בקבוצה עבור הרשות.

3. הרשות תספק למתנדבים הכשרה והדרכה שוטפות בנושאים הקשורים לפעילויות שיבוצעו על ידם. כמו כן, תספק הרשות למתנדבים התנאים הפיזיים והמשאבים הנדרשים לביצוע התפקיד ההתנדבותי, כמו גם סביבת עבודה המבטיחה גהות ובטיחות.

4. הרשות עורכת ביטוח "אחריות כלפי צד שלישי" (בהתאם לתנאי "ביט") המבטח את חבותה של הרשות על-פי דין בגין פגיעה או נזק לגופו ו/או לרכושו של כל אדם ו/או גוף שהוא בכל הקשור לפעילות הרשות. ידוע למועצה/לאגודה השיתופית כי המתנדבים יכוסו רק במסגרת הביטוח האמור.

5. ידוע למועצה/לאגודה השיתופית כי הרשות אינה מפקחת באופן רציף על פעילות המתנדבים. על המועצה/האגודה השיתופית לפקח על הפעילות 'בזמן אמת' ולהיות אחראית לוודא כי הפעילות מתבצעת כשורה, בהתאם להנחיות וההדרכה שניתנו על ידי הרשות, וכי התנאים הפיזיים והמשאבים לביצוע התפקיד ההתנדבותי מסופקים.

6. המועצה/האגודה שיתופית תמסור לנציג הרשות, כפי שייקבע בתכנית, דיווח שבועי על הפעילות. בגין אירועים חריגים שאירעו במהלך הפעילות ו/או סטייה מהנחיות הרשות תמסור המועצה/האגודה שיתופית דיווח 'בזמן אמת'.

7. אין בסיכום זה כי ליצור בין הצדדים יחסי עובד מעביד ולמען הסר כל ספק, כל צד משחרר את הצדדים האחרים מנשיאה בכל תשלום ו/או הוצאה ו/או מס בקשר להעסקת עובדיו ו/או עובדי צדדים שלישיים כלשהם שיועסקו ו/או יתקשרו לביצוע התכנית.

8. תוקפו של הסיכום הינו למשך שנה.

המועצה/האגודה השיתופית

הרשות לשמירת הטבע והגנים הלאומיים

11. כלים נוספים העומדים לרשותנו

- קבצי מערכי פעילות לשימוש מדריכים צעירים מקרב הקבוצות
- מערך "מקומי בטבע"
- מצגות לפעילות בנושא מנהיגות נוער ומתודיקה לנוער
- עמוד אינטרנטי באתר רט"ג/ בלשונית ציבור מעורב/ "נוער מעורב"
- דרך הדוברות, פניה לתקשורת המקומית.

12. מקורות:

ספרים:

גרומב משה, מגן ציפורה, סטויצקי רמי (2011), *מישהו להתנדב איתו: התנדבות ובני נוער מתנדבים במאה ה 21*, נדב ספרים.

גרומב משה (2012) *תכנית ישובית להתנדבות: פיתוח וקידום ההתנדבות בשותפות תלת מגזרית*, נדב ספרים.

צוות גיוינט התנדבות (2011) *מדריך עמ"ן: עיר מתנדבת נוער: קידום הטמעה והתמקצעות התנדבות בני נוער*, גיוינט ישראל ומשרד החינוך.

צוות שדמות – מרכז למנהיגות בקהילה המכללה האקדמית לחינוך אורנים (2010) *לשם שינוי ביחד: בינוי קהילה- פיתוח הון חברתי כבסיס לקהילתיות מתחדשת*, השירות לעבודה קהילתית משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

מאמרים:

ניר שריג (2011) *שכפוליות, מסה קריטית ושינוי חברתי. יזמות חברתית – מנוף חדשני לשינוי חברתי.*

ניר שריג (2012) *מיזמות פיתוח ליזמות שכפול – מודל Y למכפילים חברתיים.*